

Dagblaðið og trælalógin

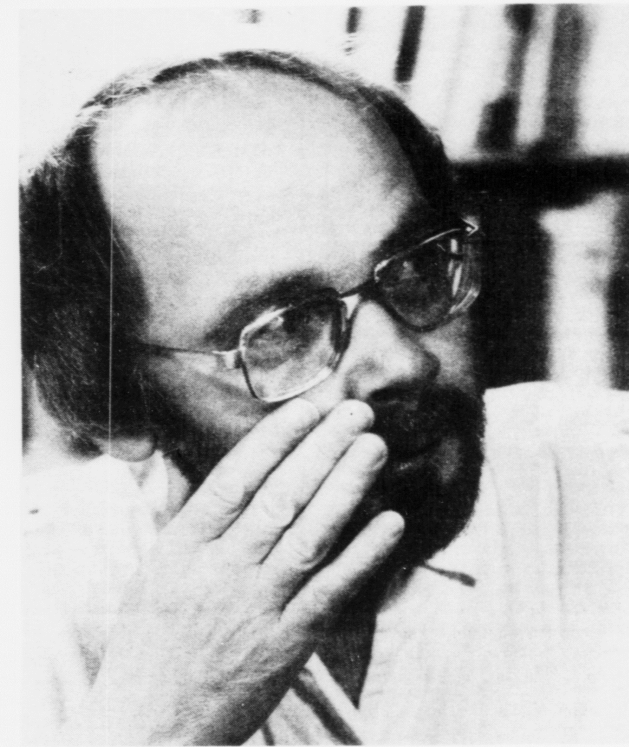
Hanus Andreassen skivrar

2. partur

Fólkaræði

TANN FORVITNI LESARIN, sum kanska er ov ungur til at hava fylgt við hesi seinastu árin ella hevur verið burturstaddur, spyr nú kanska: Hvussu við tí demokratisku stýrisskipan, sum okkara litla land er stýrt eftir, hesum, at vit ikki hava eitt kongadømi í Føroyum, heldur ikki einaræði, men at vit — lutvist í hvussu so er — øll eru við til at seta landsins kós, á tann hátt at vit velja eitt lögting til at umboða ynski okkara? Lat okkum kanna eftir. Líka síðan vit fingi eitt skipað politiskt liv í Føroyum, hevur — mær vitandi — full semja verið um fólkaræðisspurningin, allir politiskir flokkar hava tikið undir við fólkaræðinum, eingin flokkur hevur t.d. viljað havt eina skipan við skerdum ella ongum borgarligum rættindum. Hetta demokratiska sjónarmið valdar eisini í øllum Norðurlondum. Men tað valdar ikki í øllum heiminum. Í mongum londum eystan fyri jarn-tjaldið er fólkaræðið niðurtraðkað. Í stórum partum av Suður- og Millum-amerika valdar totalitert myrkur. Teir demokratisku skáarnir eru fáir, ríðandi og livveikir.

Tað var í sambandi við eitt av londunum á suðurhálvuni á Amerika, at Dagblaðsins stóða til fólkaræðið fekk nýtt innihald. Chile hevði í mong ár notið ágóðan av demokratiskum viðurskiftum, ikki minst undir javnaðarstjórnini hjá Salvador Allende, sum, stuðlað av radikallum og kristiligum demokratum, hevði skapt stóran framburð í landinum. Í september 1973 fingi fólkaræðið og framburðurin ein bráðan enda. Eitt fascistiskt hernaðarharkalið framdi, hjálpt av Heimsbankanum, amerikonsku stjórnini og amerikonsku loynitæanstuni CIA, statskvett, myndi forsetan og setti eitt diktatur á stovn. Hetta kom at vera eitt av heimsins blóðugastu diktaturum. Frilyntir chilénarar, borgarligir sum javnaðarfólk, vórðu jagstraðir, øll borgararættindi avtikin, fólk í túsundatali fongslað, dripin og pind. Einaræðið í Chile kann samanberast við nazistiska einaræðið (1933-45).

Ógloymandi var lagnan, sum chilenski yrkjarin og sangarin Victor Jara, hesin stóð og spældi og sang á einum itróttarvelli uttan fyri Santiago, meðan fólk í hundraðatali lógu bakkun á vøllinum. Fyrst komu hermenninir hjá Pinochet og brutu skøvningarnar á honum. Tað sigst, at hann kortini helt fram at ugga og seta mót í fólk sitt. Men tveir dagar seinni var hann gjøgnumgataður við kúlm og dripin.

Á heysti 1979, seks ár eftir hesa hending, kom Dagblaðsins dómur. Nú

høvdu fólk í mong ár vitað um harðræðið í Chile, og tað var øllum kunnugt, hvussu fólk í tíggjutúsundatali vóru fongslað, myrd og pind. Dagblaðið skrivaði orðarætt: «Tað mundi vera í tøkum tíma, at marxisturin Allende fekk sekkin, tá Pinochet tók valdið í Chile í 1973». (Dagblaðið 5. okt. 1979). Eg minnst enn týðiliga, hvussu eg ógvadist við, tá eg las hesi orðini. Hóast tað tók nakað av tíð at hugsa málið ígjøgnum, kendi eg á mær, at farið var um eitt mark í Føroya politisku søgu.

Tað tykist, sum nøkur fólk enn ikki hava skilt, hvat hesi orðini merkja. Eg skal royna at gera tað heilt klárt. Um onkur í 1939, seks ár eftir at nazistiska harðræðið var sett á stovn, skrivaði, at tað «var í tøkum tíma, at týska demokratiið fekk sekkin», so lá í hesum orðum fullur stuðul til Adolf Hitler, nazismuna og allar gerningar teirra. Her eru tvínnir kostir í at velja. Hann, sum er fyri at berjast fólkaræðið niður, er samstundis fyri at seta diktatur á stovn. Orðini í Dagblaðnum tann 5. okt. 1979 vistu greitt, at Óli Breckmann og tann vongur, hann umboðar, ikki víra fólkaræðið sum stýrisskipan, tað veri seg hjá stórum ella smáum londum.

Trælalógin

VIT VENDA NÚ aftur til hjúnarbandsforboðið, sum var paragraff 8 í Forordning af 21. Mai 1777. Sambært

Óla Breckmann var henda lóg eitt gagnligt tiltak, sett í verk av «ábyrgdarfullum monnum» og allarhelst «ætlad teim veikastu í samfelagnum, fæloysingum og smærri ognarfólki, til fyrirums». (Dagblaðið 5. jan. 1987).

Íðan, lat okkum hyggja at lógini. Í henni var fyriskipað, at maður og kvinna ikki sluppu at giftast, uttan so at tey áttu eina hálmørk ella kundu prógva, at tey dugdu eitt lønandi handverk, og í hesum seinna forinum skuldu tey fyrst hava arbeitt á einum garði í minst fyra ár og fingið gott skoðsmál. Útróður og binding vóru ikki roknað sum «handverk». Í stuttum ber til at siga, at við hesi fyriskipan tók Kancellið tey mest sjálvsögdu mannarættindi frá føroyingum. Tvær aðrar fyriskipanir gjørd stóðuna nógv verri. Onnur var bátsbandið, sum at kalla læsti hjallin á sjónum fyri eini stórari fjøld av føroyingum. Hitt var ein lóg, sum álegði bøndrunum at dyrka meira korn, so at trýstið á hús-kallar og arbeiðskonur av hesum kom at niva uppafur harðari.

Sum kunnugt er tað ógjørligt við lóg at steða tí trá, sum eru øllum skapningum í kjoti borin. Føroyingar hildu sjálvsagt fram at fáa børn. Munurin var bara, at við Forordning af 21. Maj 1777 var hetta nú eitt brotsverk, sum tú vart revsaður fyri. Og børnini vóru nú leysingabørn, uttan rættindir av nøkrum slag!

Soleiðis sá henda lógin út, sum sambært talsmanni Fólkaploksins var eitt gott tiltak, sett í verk av «ábyrgdarfullum monnum», «teimum veikastu... til fyrirums».

Óli Breckmann vil vera við, at atfinningar imóti lógini eru nakað nýtt, sum «marxistar» hava funnið upp. Hetta er als ikki rætt. Lógin var sett í gildi eftir trýsti frá prestum og stórbøndum í Føroyum og hevði tí endamáls at útvega teimum biliga og ógitta arbeiðsmegi. Hon var so ómenniskjanslig, at sjálvst danska Kancelliið himpraðist við at samtykkja hana. Og tá hon var sett í gildi, góvu føroyingar ilt frá sær. Endin var, at danskir embættismenn og prestar sjálvir bóru so í bandi, at lógin var avtikin. Amtmaðurin Pløyen skrivaði tann 7. desember 1844 eitt bræv til Kancelliið, har hann greiddi frá teimum ómenniskjansligu avleiðingum, lógin hevði. Og sama ár skrivaði seks prestar til Kancelliið og bóðu tað so miriliga um at avtaka lógina (sí Andreas J. Ziska: Tórshavn, liv og vøkstur, s. 67-69).

Millum søgumenn, sum seinni hava kunnað hesa tíðina, er semja um, at Forordning af 21. Maj, paragraff 8 var tápulig, ómoralsk og at hon gjørdi sitt til, at liberalismen kom so seint í Føroyum. Jørgen Steining upplýsir, at lógin var samtykt «under mærkelige påskud» og «trods Kancelliets modstand». FÆRØERNE, 191-192. Sambært John West var lógin «en utålelig byrde», sum, saman við øðrum afturhaldsfyriskipanum, «hindrede fiskeriet vækst». (John West: Færøerne, s. 56).

Uppafur harðari er dómurin, fær-

Victor Jara, chilenski yrkjarin og frælsissymbolið. Pindur og skotin av Pinochet og hermonnum hansara.